

Date Printed: 04/21/2009

JTS Box Number: IFES_65
Tab Number: 43
Document Title: Guide to Voters on Elections in the
Republic of Kazakhstan
Document Date: 1998
Document Country: Kazakhstan
Document Language: Kazakh
IFES ID: CE00887

* D 9 2 7 E 0 D 0 - A 3 4 D - 4 E 2 4 - 9 C D 6 - E A B E E 6 D 5 B 7 1 F *

**САЙЛАУШЫҒА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
САЙЛАУ ТУРАЛЫ
(жаңауал)**

**ИЗБИРАТЕЛЮ
О ВЫБОРАХ
В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН
(памятка)**

1998

Құрметті сайлаушы!

Сіздің алдыңызда «Сайлаушыға Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» жадуал жатыр.

Сайлау, институт есебінде — адамзаттың Көне Грециядағы Афина демократиясынан бергі уақыттағы ұлы жетістігі, қай елдің болмасын демократиялығы мен өркениеттігінің бір көрсеткіші.

Мемлекет халықтың ресми өкілі болып табыла отырып өзінің органдары мен институттары арқылы оның еркін білдіреді және іс жүзіне асырады.

Азаматтар сайлау мен референдумдар арқылы өздерінің мемлекет істерін басқаруға қатысу жөніндегі конституциялық құқығын жүзеге асырады.

Азаматтардың құқықтық мәдениетін және Республикадағы сайлау туралы хабардарлығын арттыру мақсатында Орталық сайлау комиссиясы Сізге осы жадуалды ұсынады. Ол сайлау заңдары туралы Сізді қызықтыратын сауалдарға жауап табуға көмектеседі деп үміттенеміз.

Орталық сайлау комиссиясының ұжымы атынан Сізге сайлауға белсенді түрде атсалысып, яғни мемлекетті басқаруға еркін сайланған өкілдер арқылы қатысуыңызға тілек білдіреміз.

З. БАЛИЕВА,
Қазақстан Республикасы Орталық
сайлау комиссиясының төрайымы.

F. CLIFTON WHITE RESOURCE CENTER 7/00
INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTION SYSTEMS

Сайлаушыға Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы

Азаматтардың сайлау құқықтары

Әрбір адам өз елін басқаруға тікелей немесе еркін сайланған өкілдер арқылы араласуға құқылы.

Халықтың еркі үкімет билігінің негізі болуға тиіс; бұл ерік мерзімді және бұрмаланбаған, жалпы және тең сайлау құқығы сақталып, жасырын дауыс беруді немесе дауыс беру бостандығын қамтамасыз ететін өзге дәл сондай нысандар арқылы өткізілетін сайлауларда көрініс табуға тиіс.

Республика азаматтарының мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарын сайлауға және оларға сайлануға, сондай-ақ республикалық референдумға қатысуға құқығы бар.

Сот іс-әрекетке қабілетсіз деп таныған, сондай-ақ сот үкімі бойынша бас бостандығынан айыру орындарында отырған азаматтардың сайлауға және сайлануға, республикалық референдумға қатысуға құқығы жоқ.

Республикадағы сайлау Республика азаматының сайлау және сайлану құқығын еркін жүзеге асыруына негізделеді.

Сайлау жалпыға бірдей, тең және төте сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру жағдайында өткізіледі.

Республика Парламенті Сенатының депутаттарын сайлау жанама сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру жағдайында өткізіледі.

Республика азаматтарының сайлауға қатысуы ерікті болып табылады.

Жалпыға бірдей белсенді сайлау құқығы — Республиканың он сегіз жасқа жеткен азаматтарының тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүлктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне және

кез-келген өзге жағдаяттарға қарамастан, сайлауда дауыс беруге қатысу құқығы.

Бөсен сайлау құқығы — Республика азаматтарының Конституцияда белгіленген шектеулермен Президент, Парламент Мәжілісінің және мәслихаттың депутаты болып сайлану құқығы.

Қазақстан Республикасының Президенттігіне, Қазақстан Республикасы Парламентінің, мәслихаттардың депутаттығына кандидат, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелеріне кандидат ретінде:

1) тіркелу алдындағы бір жыл ішінде сыбайлас жемқорлық тұрғысында құқық бұзғаны үшін тәртіптік жауапқа тартылған;

2) тіркелу алдындағы бір жыл ішінде қасақана қылмыстық құқық бұзушылығы үшін сот тәртібімен өкімшілік жаза қолданылған;

3) тіркелу уақытына қарай соттылығы өтелмеген немесе заңда белгіленген тәртіп бойынша алып тасталмаған;

4) психикалық денсаулық жағдайы туралы медициналық анықтамасы жоқ адамды тіркеуге болмайды.

Сайлаушылар Республика Президенті, Парламенті Мәжілісінің және мәслихаттарының депутаттары сайлауына тең негіздерде қатысады әрі олардың әрқайсысының тиісінше бір дауысы болады.

Республика Президентін, Парламенті Мәжілісінің және мәслихаттарының депутаттарын, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін азаматтар тікелей сайлайды.

Сайлауда жасырын дауыс беріледі әрі сайлаушылардың еркін білдіруіне қандай да болсын бақылау жасау мүмкіндігіне жол берілмейді.

Сайлаушыларды сайлау округтарымен және сайлау комиссияларының құрамдарымен таныстыру

Президентті, Парламенттің және мәслихаттардың депутаттарын сайлау жөніндегі аумақтық сайлау ко-

миссияларының құрамын сайлау тағайындалғаннан немесе жария етілгеннен кейін он күннен, ал жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін сайлау жөніндегі аумақтық комиссиялардың құрамын жеті күннен кешіктірмей оларды құрған әкімдер бұқаралық ақпарат құралдарына жариялайды.

Сайлау округтерінің тізімін, олардың шекараларын және округтік сайлау комиссияларының орналасқан жерлерін көрсетіп, сайлау тағайындалғаннан немесе жарияланғаннан кейін он күннен кешіктірмей тиісті сайлау комиссиялары тиісті бұқаралық ақпарат құралдарына жариялайды.

Округтік сайлау комиссияларының құрамын сайлау тағайындалғаннан немесе жария етілгеннен кейін он күннен кешіктірмей оларды құрған әкімдер бұқаралық ақпарат құралдарында жариялайды.

Тиісті әкімдер учаскелерді құрған кезден бастап жеті күн мерзім ішінде, ал жергілікті өзін-өзі басқару органдары мүшелерінің сайлауын өткізген кезде үш күн мерзімде бұқаралық ақпарат құралдары арқылы сайлаушыларды әрбір сайлау учаскесінің шекарасы жөнінде хабардар етеді.

Президентті, Парламенттің және мәслихаттардың депутаттарын сайлау жөніндегі учаскелік сайлау комиссияларының құрамын сайлау тағайындалғаннан немесе жария етілгеннен кейін жеті күннен, ал жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін сайлау жөніндегі аумақтық комиссиялардың құрамын үш күннен кешіктірмей оларды құрған әкімдер бұқаралық ақпарат құралдарында жариялайды.

Сайлаушыларды сайлаушылардың тізімдерімен таныстыру

Азаматтардың тұрғылықты жері бойынша құрылған сайлау учаскелерінде сайлаушылар тізімдері жалпы жұрттың танысуына дауыс беретін күнге он бес күн калғанда, Республикаға қарайтын әскер бөлімдерінде, дауыс беретін күні жүзуде жүрген кемелерде,

демалыс үйлерінде, санаторийлерде, тұрақты емдеу-профилактика мекемелерінде, шалғайдағы және қатынасу қиын аудандарда орналасқан азаматтар тұратын мекендерде, алыс мал шаруашылығы учаскелерінде, тергеу изоляторлары мен уақытша ұстау изоляторларында, шет мемлекеттердегі Қазақстан Республикасының өкілдіктері жанында құрылған сайлау учаскелері бойынша дауыс беруге бес күн қалғанда, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін сайлау өткізген кезде құрылған сайлау учаскелері бойынша — дауыс беруге жеті күн қалғанда ұсынылады.

Сенат депутаттарын сайлау бойынша таңдаушылар тізімдері танысу үшін жергілікті бұқаралық ақпарат құралдарында жариялау жолымен сайлауға дейін кемінде жеті күн бұрын ұсынылады.

Азаматтарға (таңдаушыларға) тиісті сайлау комиссияларының үй-жайларында сайлаушылар (таңдаушылар) тізімімен танысу, сондай-ақ оларға енгізілген сайлаушылар (таңдаушылар) жөніндегі деректердің дұрыстығын тексеру мүмкіндігі беріледі.

Тізімге енгізілмегені, дұрыс енгізілмегені немесе тізімнен шығарып тасталғаны, сондай-ақ сайлаушы (таңдаушы) туралы деректерде жаңсақтық жіберілгені үшін әрбір азаматқа (таңдаушыға) шағымдану құқығы беріледі. Тізімдерге түзетулер жасау қажеттігі туралы арыздарды тиісті сайлау комиссиясы үш күн мерзімнен кешіктірмей, ал дауыс беру қарсаңында және дауыс беретін күні дереу қарайды. Арыз мақұлданбаған жағдайда сайлау комиссиясы арызданушыға оның арызының мақұлданбағаны туралы дәлелді шешімнің көшірмесін кешіктірмей береді. Шешімге сайлау комиссиясы тұрған жер бойынша тиісті сотқа шағым жасауға болады, ол шағымды — үш күн ішінде, ал сайлау қарсаңында және сайлау күні дереу қарап, түпкілікті шешім қабылдайды. Арызданушы үшін дұрыс шешім қабылданған жағдайда сайлау комиссиясы сайлаушылар (таңдаушылар) тізіміне түзетуді немесе енгізілмеген сайлаушыны қосымша тізімге енгізуді дереу жүргізеді.

Кандидаттардың сенім білдірген адамдары және бастамашыл топтар

Сайлаушылар кандидаттардың сенім білдірген адамдарының құрамында және олардың бастамашыл топтарының мүшелері бола алады.

Кандидаттар сенім білдірген адамдарының болуына хақылы, олар сайлау науқанын жүргізуге көмектеседі, сайлау алдындағы үгітті жүргізеді, мемлекеттік органдармен, ұйымдармен, қоғамдық бірлестіктермен, сайлау комиссияларымен қатынастарда кандидаттардың мүдделерін білдіреді.

Кандидаттар сенім білдірген адамдарын өз беттерінше анықтайды және оларды тіркеу үшін тиісті сайлау комиссиясына хабарлайды.

Президенттікке кандидаттың жиырма беске дейін сенім білдірген адамдары болуы мүмкін.

Қазақстан Республикасының Парламенті Мәжілісінің депутаттығына кандидаттың жетіге дейін сенім білдірген адамдары болуы мүмкін.

Қазақстан Республикасының Парламенті Сенатының депутаттығына кандидаттың беске дейін сенім білдірген адамдары болуы мүмкін.

Мәслихат депутаттығына кандидаттың және өзін-өзі басқару органы мүшелігіне кандидаттың үшке дейін сенім білдірген адамдары болуы мүмкін.

Сенім білдірген адамдар өздеріне кандидат берген өкілеттік шегінде жұмыс істейді.

Сенім білдірген адам сайлау науқаны аяқталғаннан кейін немесе өз бастамасы бойынша не кандидаттың шешімімен өз мәртебесінен айырылады.

Бастамашыл топтарды Президенттікке кандидаттардың өздері құрады және олар тиісті сайлау комиссияларында тіркеледі.

Бастамашыл топтың құрамын және оның мүшелерінің санын кандидат өз бетінше белгілейді.

Бастамашыл топтар:

1) Президенттікке, Парламент Сенатының де-

путаттығына ұсынылған кандидаттарды қолдайтын сайлаушылардың қолдарын жинау;

. 2) белгілі бір кандидатураны қолдап немесе оған қарсы үгіт науқанын жүргізу үшін құрылады.

Бастамашыл топтардың мүшелері сайлау науқаны аяқталысымен немесе өздерінің бастамасымен не кандидаттың шешімі бойынша өз мәртебелерінен айырылады.

Қазақстан Республикасы Президентінің сайлауы кезінде Президенттікке кандидатты қолдап сайлаушылардың қол қою парақтарын толтыруы

Қазақстан Республикасы Президентінің сайлауы кезінде сайлаушылардың Президенттікке кандидатты қолдауы олардың қол жинауы арқылы расталады.

Президенттікке кандидатты сайлаушылардың Республиканың облыстарының, республикалық маңызы бар қаласының және астанасының кем дегенде үштен екісінің атынан теңдей өкілдік ететін сайлаушылардың жалпы санының кем дегенде екі проценті қолдауға тиіс.

Президенттікке кандидатты қолдап әр азаматтың қол қою парақтарына бір рет қана қол қоюға хақысы бар. Бұл ретте азамат өзінің жеке куәлігін немесе жеке басын куәландыратын өзге құжатты көрсетуге тиіс (төлқұжат, уақытша жеке куәлік).

Президенттікке кандидатты қолдап қол қоюшы бірінші сайлаушы әр қол қою парағына бірінші нөмірмен, екіншісі — тиісінше екінші нөмірмен және одан кейінгісі ретпен енгізіледі.

Қол қою парақтарындағы жолдар түсінікті жазумен әрі қысқартусыз толтырылады. Сайлаушы өз қолын өзі қояды.

Қол қою парақтары тек автоқаламмен толтырылады. Қарындашпен толтыруға болмайды.

Сайлаушының деректемелерін толтырған кезде қате жіберілген болса, ол жолды сызып тастап, оның алдындағы жолдың ретін сақтай отырып жана жолды толтыру қажет.

Сайлаушылардың деректерін бір жолға сыйғызу мүмкін болмаған жағдайда келесі жолды пайдалануға болады. Президенттікке кандидатты қолдап қол қоюшы сайлаушының реттік нөмірі бұрынғы күйінде қалады.

Сайлауды қаржыландыру

Президентті, Парламентті, мәслихат депутаттарын, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін сайлау республикалық бюджет қаражатынан қаржыландырылады.

Халықаралық ұйымдар мен халықаралық қоғамдық бірлестіктер, шетелдік мемлекеттік органдар, шет елдердің заңды тұлғалары мен азаматтығы жоқ адамдар тарапынан Республикадағы сайлауды қаржыландыруға қатысуына тыйым салынады.

Президентті және Парламент Мәжілісі депутаттарын сайлауда кандидаттардың сайлау алдындағы үгітін кандидаттардың белгіленген тәртіппен құрылатын сайлау қорлары қаражатынан қаржыландыруға болады.

Кандидаттардың сайлау қорлары мемлекеттік тіркеуге жатады.

Кандидаттардың сайлау қорлары мынандай көздерден:

- 1) кандидаттардың жеке қаражатынан;
- 2) кандидатқа оны ұсынған Республиканың қоғамдық бірлестігі бөлген қаражаттан;
- 3) Республика азаматтары мен ұйымдарының ерікті қайырмалдықтарынан құралады. Мемлекеттік органдар мен ұйымдардың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, қайырымдылық ұйымдарының, діни бірлестіктердің, өздерінің жарғылық капиталында шетелдік қатысушысы бар қазақстандық заңды тұлғалардың ерікті қайырмалдықтарына тыйым салынады.

Кандидаттардың сайлау қорларына заңды жолмен алынған қаражат қана беріледі. Кандидаттың қорына келіп түскен ақшалай қаражаттың жалпы сомасы бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланады.

Сайлау алдындағы үгіт жүргізу

Мемлекет белсенді сайлау құқығы бар азаматтарға, қоғамдық бірлестіктерге белгілі бір кандидатты жақтап және оған қарсы кедергісіз үгіт жүргізу құқығына кепілдік береді. Сайлау алдындағы үгіт кандидаттар тіркелген күннен басталып, сайлау қарсаңындағы күні жергілікті уақыт бойынша нөл сағатта аяқталады.

Сайлау алдындағы үгіт:

- 1) бұқаралық ақпарат құралдары арқылы;
- 2) сайлау алдындағы шараларды (сайлау алдындағы жиналыстарды және сайлаушылармен (таңдаушылармен) кездесулерді, жария түрдегі сайлау алдындағы пікір таластары мен пікір алысуларды, митингілерді, шерулерді, демонстрацияларды және өзге де сайлау алдындағы шараларды) жария түрде өткізу, кандидаттардың және олардың сенім білдірген адамдарының сайлаушылармен (таңдаушылармен) жеке кездесулерін өткізу жолымен;
- 3) баспа, дыбысты-көріністі және үгіт материалдарын шығару және (немесе) тарату жолымен жүзеге асырылады.

Сайлау алдындағы үгіт жүргізуге, кез келген сайлау алдындағы үгіт материалдарын таратуға:

- 1) мемлекеттік органдарға, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына, сондай-ақ қызмет бабындағы міндеттерін атқару кезінде олардың лауазымды адамдарына;
- 2) әскер бөлімдеріне, әскери мекемелер мен ұйымдарға;
- 3) сайлау комиссияларының мүшелеріне тыйым салынады.

Сайлау науқаны үшін арнайы әзірленген баспа, соның ішінде көркемдеуші материалдарды, сондай-ақ омырау белгілерді, жалауларды, жалаушаларды және басқа белгілер мен нысандарды тегін таратуды қоспағанда, сайлаушыларға тегін немесе жеңілдікті жағдайлармен тауарлар, бағалы қағаздар беріп, қызмет

көрсету, ақша қаражатын төлеу не оны беруге уәде беру арқылы сайлау алдындағы үгітті жүргізуге тыйым салынады.

Президенттікке, Парламент және мәслихат депутаттығына, жергілікті өзін-өзі басқару органының мүшелігіне кандидат өзінің болашақ қызметінің бағдарламасын баяндайды. Кандидаттың бағдарламасы Республиканың конституциялық құрылысын күштеп өзгерту, оның тұтастығын бұзу, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келтіру, соғысты, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық астамшылық, сондай-ақ қатігездік пен зорлық-зомбылыққа бас ұру идеяларын уағыздамауға тиіс.

Сайлау болатын күні және оның қарсаңындағы күні кез келген үгітке тыйым салынады.

Сайлау учаскесінде дауыс берудің уақыты мен орыны

Президентті, Парламент Мәжілісі мен мәслихаттар депутаттарын, жергілікті өзін-өзі басқару органдары мүшелерін сайлау жөніндегі дауыс беру сайлау күні жергілікті уақытпен сағат жетіден жиырмаға дейін өткізіледі. Аумақтық немесе округтік сайлау комиссиялары тиісті әкімнің, учаскелік сайлау комиссияларының ұсынысы бойынша дауыс беруді бастайтын және аяқтайтын басқа уақыт белгілеуге хақылы. Бұл орайда дауыс беруді сағат алтыдан ерте бастап, сағат жиырма екіден кеш аяқтауға болмайды. Дауыс беруді бастау және аяқтау уақытын өзгерту туралы аумақтық немесе округтік комиссиялардың шешімі дауыс беру күніне кем дегенде жеті күн қалғанда қабылданып, сайлаушыларға хабарлануға тиіс.

Учаскелік сайлау комиссиясы дауыс беретін уақыт пен орын туралы дауыс беру өткізілетін күнге дейін он күннен кешіктірмей, ал жергілікті өзін-өзі басқару органдары мүшелерінің сайлауын өткізген кезде бес күннен кешіктірмей сайлаушыларды хабардар етуге тиіс.

Сайлау учаскесінде дауыс беруді ұйымдастыру

Әрбір сайлаушы (таңдаушы) өзі дауыс береді.

Сайлауда дауыс құқығын басқа біреуге беруге және сол сияқты басқа адам үшін дауыс беруге жол берілмейді.

Дауыс беруге арналған бюллетеньдер сайлаушыларға (таңдаушыларға) сайлаушылар тізімдері (таңдаушылар тізімдері) негізінде сайлаушының (таңдаушының) жеке басын куәландыратын құжатты көрсету бойынша беріледі.

Сайлаушылар (таңдаушылар) тізімге бюллетеньдерді алғандығы туралы қол қояды.

Комиссияның бюллетеньді (бюллетеньдерді) берген мүшесі оларға өзінің қолын қояды, сондай-ақ бюллетеньді (бюллетеньдерді) алған сайлаушының (таңдаушының) тізімдегі тегінің тұсына қол қояды.

Дауыс берушілер сайлау бюллетеньдерін жасырын дауыс беруге арналған кабиналарда немесе бөлмелерде толтырады. Оларды толтыру кезінде дауыс берушіден басқа кімнің болса да кіріп тұруына тыйым салынады.

Сайлаушы өзі дауыс беретін кандидат тегінің оң жағындағы бос шаршының не «Барлық кандидаттарға қарсы дауыс беремін» деген жолдың оң жағында орналасқан шаршының ішіне кез-келген белгі («v» белгісі, қосу, «ия» сөзі, дөңгелек немесе басқа белгі) соғады.

Сайлау бюллетенінің нұсқасы және белгі соғудың үлгісі қоса тіркеледі.

Бюллетеньдерді өз бетінше толтыруға мүмкіндігі жоқ сайлаушы (таңдаушы) өзі сенетін адамның көмегін пайдалануға хақылы, оның аты-жөні дауыс бергеннен кейін сайлаушылардың тізіміне тіркеліп, тұсына сайлаушының (таңдаушының) бюллетень алғандығы жөнінде қолы қойылады. Мыналар ондай адам болуға тиіс емес:

- 1) сайлау комиссиясының мүшесі;

Қазақстан Республикасының Президентін сайлау жөніндегі

САЙЛАУ БЮЛЛЕТЕНІ

1999 жылғы 10 қаңтар

ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ
по выборам Президента Республики Казахстан

10 января 1999 года

**Өзіңіз жақтап дауыс беретін кандидаттың тегінің оң жағындағы
бос шаршыға белгі қойыңыз**

**Поставьте отметку в пустом квадрате справа от фамилии
кандидата, за которого Вы голосуете**

Президенттікке кандидаттар (алфавит тәртібімен) Кандидаты в президенты	«Жақтап» дауыс беремін Голосую «За»
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☒
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Барлық кандидаттарға қарсы дауыс беремін Голосую против всех кандидатов	☐

Бір кандидаттан артық белгіленген немесе сайлаушының ерік білдіруін анықтау мүмкін болмаса, бюллетень жарамсыз деп танылады.

Недействительным признается бюллетень, в котором отмечено более одного кандидата или в котором невозможно определить волеизъявление избирателя.

Учаскелік сайлау
комиссиясы мүшесінің қолы
Подпись члена
участковой избирательной комиссии

2) жергілікті өкілді немесе атқарушы органның лауазымды адамы;

3) кандидаттың сенім білдірген адамы;

4) бұқаралық ақпарат құралдарының өкілі — журналист;

5) тиісті сайлау комиссиясының жанында тіркелген Республиканың қоғамдық бірлестіктерінен келген байқаушы, шет мемлекеттің немесе халықаралық ұйымның байқаушысы.

Толтырылған бюллетеньдер дауыс беруге арналған жәшікке салынады.

Жекелеген сайлаушылар денсаулық жағдайына және басқа себептерге байланысты дауыс беруге келе алмаған жағдайда учаскелік сайлау комиссиясы олардың өтініші бойынша осы сайлаушылардың тұрған жеріне барып дауыс беруді ұйымдастыруға тиіс. Сайлаушы дауыс беруге арналған үй-жайдан тыс жерде дауыс беру мүмкіндігін туғызу жөніндегі ауызша өтінішіне оған учаскелік сайлау комиссиясының мүшелері келген бойда жазбаша түрде бекітуге тиіс. Дауыс беруді, дауыс беруге арналған үй-жайдан тыс жерде өткізген кезде өкілдер мен байқаушылар қатысуға хақылы.

Дауыс беруге арналған үй-жайдағы адамдар дауыс беруді өткізу жөніндегі комиссия белгілеген ережелерді қатаң сақтауға міндетті. Тиісті сайлау комиссиясының төрағасы тәртіпке жауапты болады және тәртіпті, дауыс беруді өткізуге кедергі келтірген кез-келген адамның ол жерден кетуін талап етуге хақылы.

Барған жерін өзгерткен жағдайда және алдын ала дауыс беру

Сайлаушылар тізімдерін жалпы жұртқа таныстыру үшін ұсыну мен сайлау күні арасындағы кезеңде сайлаушы өзінің барған жерін өзгерткен жағдайда учаскелік сайлау комиссиясы сайлаушының өтініші бойынша және оның жеке басын куәландыратын құжатты көрсетуі арқылы сайлаушыға дауыс беру құқығы куәлігін береді. Бұл ретте сайлаушылар тізіміне тиісті

белгі қойылады. Учаскелік сайлау комиссиясы сайлау күні дауыс беру құқығы куәлігін көрсеткеннен кейін сайлаушыны ол келген жердегі сайлау учаскесіндегі сайлаушылардың қосымша тізіміне енгізеді.

Егер Президентті, Парламент Мәжілісінің және мәслихаттардың депутаттарын сайлаудан өрі кеткенде жеті күнге жетпей, не жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін сайлауға дейін кемінде үш күн қалғанда сайлау күні дауыс беруге арналған үй-жайға бару мүмкіндігі болмайтыны сайлаушыға белгілі болған жағдайда, ол учаскелік сайлау комиссиясынан дауыс беруге арналған бюллетеньдерді алдын ала алуға хақылы. Сайлаушы бюллетеньдерді алған кезде тізімге қол қояды. Сайлаушы бюллетеньдерді толтырғаннан кейін оларды конвертке салады, бұл конверт желімделіп, мөр басылады немесе оған сайлау комиссиясының мүшелері қол қойып растайды, сөйтіп ол комиссияға беріледі. Мөр басылған конверт учаскелік сайлау комиссиясында дауыс беретін күнге дейін сақталуға тиіс және дауыс беру күні жалпы дауыс беру басталар алдында комиссияның төрағасы оның басқа мүшелерінің қатысуымен дауыс беруге арналған жәшікке салуға тиіс. Бұл ретте конверттің бүтіндігі, мөрдің немесе қойылған қолдың, сондай-ақ сайлаушылар тізіміндегі белгіге конверттер санының сәйкес келуі тексеріледі.

Сайлау науқаны барысындағы кандидаттар қызметінің кепілдіктері

Президенттікке, Парламент, мәслихаттар депутатына кандидаттар өздері тіркелген күннен бастап және сайлау қорытындылары жарияланғанға дейін сайлау алдындағы науқан кезінде жұмыстан, әскери қызметтен және әскери жиындардан босатылып, сайлау өткізуге бөлінген республикалық бюджет қаражатынан олардың орташа жалақысы мөлшерінде сол кезеңдегі шығыстары өтеледі. Кандидаттың сайлауға қатысқан уақыты ол тіркелген күнге дейін жұмыс істеген мамандығы бойынша еңбек стажына есептеледі.

Президенттікке, Парламент, мәслихаттар депутаттығына, жергілікті өзін-өзі басқару органдары мүшелігіне кандидаттарды олар тіркелген күннен бастап және сайлау қорытындылары жарияланғанға дейін өздерінің келісімінсіз жұмысынан босатуға, басқа жұмысқа немесе лауазымға ауыстыруға, сондай-ақ іссапарларға жіберуге не әскер жиындарына шақыруға болмайды.

Президенттікке, Парламент депутаттығына кандидаттарды олар тіркелген күннен бастап және сайлау қорытындылары жарияланғанға дейін тұтқынға алуға, еріксіз әкелуге, оларға сот тәртібімен қолданылатын әкімшілік жазалау шараларын қолдануға, сондай-ақ оларды тиісінше Орталық сайлау комиссиясының, тиісті аумақтық немесе округтік сайлау комиссиясының келісімінсіз тікелей қылмыс үстінде ұсталғаннан және ауыр қылмыс жасағаннан басқа реттерде ұстауға болмайды.

Сайлаушылар құқығын қорғау

Республика азаматының өз сайлау құқығын еркін жүзеге асыруға, сайлау алдындағы үгітті жүргізуге күштеу, алдау, қоқан-лоққы жасау, сатып алу жолымен немесе өзге әдіспен кедергі жасайтын, кандидаттар туралы көрінеу жалған мәліметтер тарататын не олардың абыройы мен қадір-қасиетіне нұқсан келтіретін өзге де іс-әрекеттер жасайтын адамдар, сондай-ақ сайлау күні және соның қарсаңындағы күні үгіт жүргізген, сайлау комиссиясының жұмысына араласқан және дауыс беруге, кандидатты тіркеуге, дауыстарды санауға және сайлау қорытындыларын анықтауға байланысты міндеттерді орындауға кедергі жасаған, кандидаттардың сенім білдірген адамдарының, сайлаудағы өкілдер мен байқаушылардың заңды қызметіне кедергі жасаған адамдар заңда белгіленген тәртіппен жауапты болады.

Соттар мен прокуратура органдары сайлау комиссиялары мүшелерінің, азаматтардың, заңда белгіленген

тәртіппен тіркелген қоғамдық бірлестіктер өкілдерінің дауыс беруді өткізуге қатысты, сондай-ақ сайлау туралы заңдардың бұзылуы жөніндегі сайлауды әзірлеу мен өткізу кезеңінде келіп түскен арыздарын қарап, оларды бес күн мерзімде, ал дауыс беру қарсаңында және дауыс беру күні келіп түскендерін дереу қарауға міндетті.

Өз құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау, сондай-ақ басқа да жеке және заңды тұлғалардың, қоғамның немесе мемлекеттің мүддесін қорғау мақсатында азаматтардың органдар мен олардың лауазымды адамдарына өтініш жасауға құқы бар.

Азаматтардың өтініштері органдарға түскен күннен бастап бір айға дейінгі мерзімде, ал қосымша зерделеу мен тексеру талап етілмейтіндері он бес күннен кешіктірілмей қаралып, солар бойынша шешімдер қабылданады. Қосымша тексеру қажет болған жағдайда тиісті ұйымның басшысы өтініштің қаралу мерзімін ұзартуы мүмкін, бірақ ол бір айдан аспауға тиіс, бұл жөнінде азамат хабардар етіледі.

Өздерінің жоғары тұрған органдары жоқ мемлекеттік органдар мен ұйымдардың әрекеттері жөніндегі азаматтардың өтініштері сот тәртібімен шешіледі.

* Қазақстан Республикасы Конституциясы баптарының, Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының, Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» конституциялық заң күші бар Жарлығының, Қазақстан Республикасы Президентінің «Азаматтардың өтініштерін қарау тәртібі туралы» заң күші бар Жарлығының және Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының қаулыларының ережелері пайдаланылды.

Уважаемый избиратель!

Перед Вами находится памятка «Избирателю о выборах в Республике Казахстан».

Выборы, как институт, — величайшее достижение человечества со времен Афинской демократии в Древней Греции, один из показателей демократичности и цивилизованности той или иной страны.

Государство, являясь официальным представителем народа, через свои органы и институты выражает и реализует его волю.

Через выборы и референдумы граждане реализуют свое конституционное право участвовать в управлении делами государства.

В целях повышения правовой культуры и информированности граждан о выборах в Республике, Центральная избирательная комиссия предлагает Вам в помощь данную памятку. Надеемся, что она поможет ответить на все интересующие Вас вопросы об избирательном законодательстве.

От имени коллектива Центральной избирательной комиссии желаем Вам принимать активное участие в выборах, а значит, участвовать в управлении государством через свободно избранных представителей.

З. БАЛПЕВА,
Председатель Центральной
избирательной комиссии
Республики Казахстан.

Избирателю о выборах в Республике Казахстан

Избирательные права граждан

Каждый человек имеет право принимать участие в управлении своей страной непосредственно или через посредство свободно избранных представителей.

Воля народа должна быть основой власти правительства; эта воля должна находить себе выражение в периодических и нефальсифицированных выборах, которые должны проводиться при всеобщем и равном избирательном праве, путем тайного голосования или же посредством других равнозначных форм, обеспечивающих свободу голосования.

Граждане Республики Казахстан имеют право избирать и быть избранными в государственные органы и органы местного самоуправления, а также участвовать в республиканском референдуме.

Не имеют права избирать и быть избранными, участвовать в республиканском референдуме граждане, признанные судом недееспособными, а также содержащиеся в местах лишения свободы по приговору суда.

Выборы в Республике Казахстан основываются на свободном осуществлении гражданином Республики Казахстан своего права избирать и быть избранным.

Выборы проводятся на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании.

Выборы депутатов Сената Парламента Республики Казахстан проводятся на основе косвенного избирательного права при тайном голосовании.

Участие граждан Республики Казахстан в выборах является добровольным.

Всеобщее активное избирательное право — право граждан Республики участвовать в голосовании на выборах по достижении восемнадцатилетнего возраста, вне зависимости от происхождения, социального, должностного и имущественного положения, пола, расы,

национальности, языка, отношения к религии, убеждений, места жительства или любых иных обстоятельств.

Пассивное избирательное право — право граждан Республики Казахстан быть избранными Президентом Республики Казахстан, депутатом Парламента Республики Казахстан, маслихата или членом органа местного самоуправления.

Не подлежит регистрации в качестве кандидата в Президенты Республики Казахстан, в депутаты Парламента Республики Казахстан, маслихатов, а также кандидатом в члены органов местного самоуправления лицо:

1) привлекавшееся в течение года перед регистрацией к дисциплинарной ответственности за совершение коррупционного правонарушения;

2) на которое в течение года перед регистрацией налагалось в судебном порядке административное взыскание за умышленное правонарушение;

3) имеющее судимость, которая ко времени регистрации не погашена или не снята, в установленном законом порядке;

4) без медицинской справки о состоянии психического здоровья.

Избиратели участвуют в выборах на равных основаниях и каждый из них обладает соответственно одним голосом.

Президент, депутаты Мажилиса Парламента и маслихатов, члены органов местного самоуправления Республики Казахстан избираются гражданами непосредственно.

Голосование на выборах является тайным, исключая возможность какого бы то ни было контроля за волеизъявлением избирателей.

Ознакомление избирателей с избирательными округами и составами избирательных комиссий

Состав территориальных избирательных комиссий

сий по выборам Президента Республики Казахстан, депутатов Парламента и маслихатов публикуется в средствах массовой информации не позднее чем через десять дней, а территориальных комиссий по выборам членов органов местного самоуправления — не позднее чем через семь дней после назначения или объявления выборов образовавшими их акимами.

Список избирательных округов с указанием их границ и мест нахождения окружных избирательных комиссий публикуется в соответствующих средствах массовой информации соответствующими избирательными комиссиями не позднее чем через десять дней после назначения или объявления выборов.

Состав окружных избирательных комиссий публикуется в средствах массовой информации не позднее чем через десять дней после назначения или объявления выборов образовавшими их акимами.

Соответствующие акимы в семидневный срок, а при проведении выборов членов органов местного самоуправления — в трехдневный срок со дня создания участков оповещают избирателей через средства массовой информации о границах избирательных участков.

Состав участковых избирательных комиссий по выборам Президента Республики Казахстан, депутатов Парламента и маслихатов публикуется в средствах массовой информации не позднее чем через семь дней, а территориальных комиссий по выборам членом органов местного самоуправления — не позднее чем через три дня после назначения или объявления выборов образовавшими их акимами.

Ознакомление избирателей со списками избирателей

Списки избирателей по избирательным участкам, образованным по месту жительства граждан, представляются для всеобщего ознакомления за пятнадцать дней; по избирательным участкам, образованным в воинских частях, на судах, принадлежащих Республике и

находящихся в день выборов в плавании, в домах отдыха, санаториях, стационарных лечебно-профилактических учреждениях, в местах нахождения граждан, расположенных в отдаленных и труднодоступных районах, на участках отгонного животноводства, в следственных изоляторах и изоляторах временного содержания, при представительствах Республики Казахстан в иностранных государствах — за пять дней до дня голосования; по избирательным участкам, образованным при проведении выборов членов органов местного самоуправления, — за семь дней до дня голосования.

Списки выборщиков по выборам депутатов Сената представляются для ознакомления путем публикации в местных средствах массовой информации не менее чем за семь дней до выборов.

Гражданам (выборщикам) обеспечивается возможность в помещениях соответствующих избирательных комиссий знакомиться со списками избирателей (выборщиков), а также проверять правильность внесенных в них данных об избирателях (выборщиках).

Каждому гражданину (выборщику) предоставляется право обжаловать невключение, неправильное включение в список или исключение из списка, а также допущенные в списке неточности в данных об избирателе (выборщике). Заявления о необходимости исправлений в списках рассматриваются соответствующей избирательной комиссией не позднее чем в трехдневный срок, а накануне и в день голосования — немедленно. В случае отклонения заявления избирательная комиссия безотлагательно выдает заявителю копию мотивированного решения об отклонении его заявления. Решение может быть обжаловано в соответствующий суд по месту нахождения избирательной комиссии, который рассматривает жалобу в течение трех дней, а накануне и в день выборов — безотлагательно и принимает окончательное решение. При положительном для заявителя решении исправление в списке избирателей (выборщиков) или включение невключенного избирателя в дополнительный список производится избирательной комиссией немедленно.

Доверенные лица кандидатов и инициативные группы

Избиратели могут быть в составе доверенных лиц кандидатов или членами их инициативных групп.

Кандидаты вправе иметь доверенных лиц, которые помогают им в проведении избирательной кампании, ведут предвыборную агитацию, представляют интересы кандидатов в отношениях с государственными органами, организациями, общественными объединениями, избирательными комиссиями.

Кандидаты определяют доверенных лиц по своему усмотрению и сообщают о них для регистрации в соответствующую избирательную комиссию.

Кандидат в Президенты Республики Казахстан может иметь до двадцати пяти доверенных лиц.

Кандидат в депутаты Мажилиса Парламента Республика Казахстан может иметь до семи доверенных лиц.

Кандидат в депутаты Сената Парламента Республики Казахстан может иметь до пяти доверенных лиц.

Кандидат в депутаты маслихата и члены органа местного самоуправления могут иметь до трех доверенных лиц.

Доверенные лица действуют в пределах полномочий, предоставленных им кандидатом.

Доверенные лица утрачивают свой статус по завершении избирательной кампании или по личной инициативе, либо по решению кандидата.

Инициативные группы граждан создаются самими кандидатами и регистрируются в соответствующих избирательных комиссиях.

Кандидат самостоятельно определяет состав инициативной группы и ее численность.

Инициативные группы создаются для:

1) осуществления сбора подписей избирателей в поддержку выдвигаемой кандидатуры в Президенты, депутаты Сената Парламента Республики Казахстан;

2) проведения агитационной кампании в поддержку или против той или иной кандидатуры.

Члены инициативных групп утрачивают свой статус по завершении избирательной кампании или по личной инициативе, либо по решению кандидата.

Заполнение избирателями подписных листов в поддержку кандидата в Президенты при выборах Президента Республики

При выборах Президента Республики Казахстан поддержка избирателями кандидата в Президенты удостоверяется сбором их подписей.

Кандидат в Президенты должен быть поддержан не менее чем двумя процентами от общего числа избирателей, в равной мере представляющих не менее двух третей областей, город республиканского значения и столицу Республики.

Каждый гражданин вправе подписать подписной лист в поддержку одного и того же кандидата в Президенты только один раз. При этом гражданин предъявляет удостоверение личности или иной документ, удостоверяющий его личность.

Первый избиратель в каждом подписном листе, дающий свою подпись в поддержку кандидата в Президенты, заносится под первым номером, второй, соответственно, — вторым и так далее.

Графы в подписном листе заполняются без сокращений и разборчивым почерком. Избиратель ставит свою подпись собственноручно.

Подписные листы заполняются только авторучками. Заполнение граф карандашом не допускается.

В случае, если допущена небрежность при заполнении реквизитов избирателя в соответствующей строке подписного листа, следует зачеркнуть эту строку и заполнить новую, сохранив при этом порядковый номер строки.

При невозможности заполнения данных избирателей в одной строке подписного листа допускается использование следующей строки. Порядковый номер избирателя, дающего свою подпись в поддержку кандидата в Президента, остается прежней.

Финансирование выборов

Выборы Президента Республики Казахстан, депутатов Парламента, маслихатов, членов органов местного самоуправления финансируются из средств республиканского бюджета.

Финансирование выборов в Республике Казахстан со стороны международных организаций и международных общественных объединений, зарубежных государственных органов, иностранных юридических лиц и граждан, а также лиц без гражданства, какое бы то ни было прямое или косвенное их участие в финансировании выборов в Республике запрещаются.

Предвыборная агитация кандидатов на выборах Президента Республики Казахстан и депутатов Мажлиса Парламента может финансироваться из средств образуемых избирательных фондов кандидатов.

Избирательные фонды кандидатов подлежат государственной регистрации.

Избирательные фонды кандидатов образуются из следующих источников:

- 1) личных средств кандидатов;
- 2) средств, выделенных кандидату выдвинувшим его общественным объединением Республики Казахстан;
- 3) добровольных пожертвований граждан и организаций Республики Казахстан.

Запрещаются добровольные пожертвования государственных органов и организаций, органов местного самоуправления, благотворительных организаций, религиозных объединений, казахстанских юридических лиц, имеющих иностранное участие в их уставном капитале.

В избирательные фонды кандидатов могут быть направлены только средства, полученные законным путем. Общая сумма денежных средств, поступивших в фонд кандидата, публикуется в средствах массовой информации.

Проведение предвыборной агитации

Государство гарантирует гражданам, обладающим активным избирательным правом, общественным объединениям право беспрепятственной агитации за и против того или иного кандидата.

Предвыборная агитация начинается со дня регистрации кандидатов и заканчивается в ноль часов по местному времени дня, предшествующего дню выборов.

Предвыборная агитация осуществляется:

1) через средства массовой информации;

2) путем проведения публичных предвыборных мероприятий (предвыборных собраний и встреч с избирателями (выборщиками), публичных предвыборных дебатов и дискуссий, митингов, шествий, демонстраций и иных предвыборных мероприятий), личных встреч кандидатов и их доверенных лиц с избирателями (выборщиками);

3) путем выпуска и(или) распространения печатных, аудиовизуальных и иных агитационных материалов.

Запрещается проводить предвыборную агитацию, распространять любые агитационные предвыборные материалы:

1) государственным органам, органам местного самоуправления, а также их должностным лицам при исполнении служебных обязанностей;

2) воинским частям, военным учреждениям и организациям;

3) членам избирательных комиссий.

Запрещается проведение предвыборной агитации, сопровождаемой предоставлением избирателям бесплатно или на льготных условиях товаров, услуг, ценных бумаг, а также выплатой денежных средств либо обещанием предоставления таковых, за исключением бесплатной раздачи печатных, в том числе иллюстративных, материалов, а также значков, флагов, флажков и других знаков и символов, специально изготовленных для избирательной кампании.

Кандидат в Президенты Республики Казахстан, в депутаты Парламента и маслихата, в члены органа местного самоуправления выступает с программой своей будущей деятельности. Программа кандидата не должна провозглашать идеи насильственного изменения конституционного строя, нарушения целостности Республики, подрыва безопасности государства, войны, социального, расового, национального, религиозного, сословного и родового превосходства, а также культа жестокости и насилия.

В день выборов и предшествующий ему день любая предвыборная агитация запрещается.

Время и место голосования на выборах

Голосование по выборам Президента Республики Казахстан, депутатов Мажилиса Парламента и маслихатов, членов органов местного самоуправления проводится в день выборов с семи до двадцати часов по местному времени. Территориальные или окружные избирательные комиссии по представлению соответствующего акима, участковых избирательных комиссий вправе устанавливать иное время начала и окончания голосования. При этом голосование не может начинаться ранее шести часов и заканчиваться позднее двадцати двух часов. Решение территориальных или окружных комиссий об изменении времени начала и окончания голосования должно быть принято и доведено до избирателей не позднее чем за семь дней до дня голосования.

О времени и месте голосования участковая избирательная комиссия оповещает избирателей не позднее чем за десять дней, а при проведении выборов членов органов местного самоуправления — не позднее чем за пять дней до дня проведения голосования.

Организация голосования на избирательном участке

Каждый избиратель (выборщик) голосует лично.

Передача права голоса, как и голосование за других лиц, на выборах не допускаются.

Бюллетени для голосования должны выдаваться избирателям (выборщикам) на основании списков избирателей (списков выборщиков) по предъявлению документа, удостоверяющего личность избирателя (выборщика).

Избиратели (выборщики) расписываются в списке в получении бюллетеней.

Член комиссии, выдавший бюллетень (бюллетени), ставит в них свою подпись, а также расписывается в списке против фамилии избирателя (выборщика), получившего бюллетень (бюллетени).

Избирательные бюллетени заполняются голосующими в кабине или комнате для тайного голосования. При их заполнении запрещается присутствие кого бы то ни было, кроме голосующего.

Избиратель ставит любую отметку (галочку, плюс, слово «да», палочку, кружок и т.д.) в пустом квадрате справа от фамилии кандидата, за которого он голосует, либо в квадрате, расположенном справа от строки «Голосую против всех кандидатов».

Образец избирательного бюллетеня и пример отметки в нем прилагается.

Избиратель (выборщик), не имеющий возможности самостоятельно заполнить бюллетени, вправе воспользоваться помощью лица, которому он доверяет и фамилия которого после голосования заносится в список избирателей рядом с росписью избирателя (выборщика) в получении бюллетеня. Этим лицом не может быть:

- 1) член избирательной комиссии;
- 2) должностное лицо местного представительного или исполнительного органа;
- 3) доверенное лицо кандидата;
- 4) журналист — представитель средств массовой информации;
- 5) аккредитованный при соответствующей избирательной комиссии наблюдатель от общественных

Қазақстан Республикасының Президентін сайлау жөніндегі

САЙЛАУ БЮЛЛЕТЕНІ

1999 жылғы 10 қаңтар

ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ
по выборам Президента Республики Казахстан

10 января 1999 года

Өзіңіз жақтап дауыс беретін кандидаттың төгінің оң жағындағы бос шаршыға белгі қойыңыз

Поставьте отметку в пустом квадрате справа от фамилии кандидата, за которого Вы голосуете

Президенттікке кандидаттар (алфавит төртібімен) Кандидаты в президенты	«Жақтап» дауыс беремін Голосую «За»
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☒
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Тегі, аты, әкесінің аты Фамилия, имя, отчество	☐
Барлық кандидаттарға қарсы дауыс беремін Голосую против всех кандидатов	☐

Бір кандидаттан артық белгіленген немесе сайлаушының ерік білдіруін анықтау мүмкін болмаса, бюллетень жарамсыз деп танылады.

Недействительным признается бюллетень, в котором отмечено более одного кандидата или в котором невозможно определить волеизъявление избирателя.

Учаскелік сайлау
комиссиясы мүшесінің қолы
Подпись члена
участковой избирательной комиссии

объединений Республики, наблюдатель иностранного государства или международной организации.

Заполненные бюллетени опускаются в урну для голосования.

В случае, когда отдельные избиратели по состоянию здоровья или по другим причинам не могут прибыть для голосования, участковая избирательная комиссия по их просьбе должна организовать голосование в месте пребывания этих избирателей. Устное заявление о предоставлении возможности проголосовать вне помещения для голосования должно быть подтверждено избирателем в письменной форме по прибытии к нему членов участковой избирательной комиссии. При проведении голосования вне помещения для голосования вправе присутствовать представители и наблюдатели.

Находящиеся в помещении для голосования лица обязаны строго соблюдать правила, установленные избирательной комиссией. Председатель соответствующей избирательной комиссии ответствен за порядок и имеет право потребовать от любого, кто нарушает правила и препятствует проведению голосования, покинуть помещение.

Голосование при перемене места пребывания и досрочное голосование

При перемене избирателем места своего пребывания в период между представлением списков избирателей для всеобщего ознакомления и днем выборов участковая избирательная комиссия по просьбе избирателя и по предъявлении документа, удостоверяющего его личность, выдает избирателю удостоверение на право голосования. При этом в списке избирателей делается соответствующая отметка. По предъявлении удостоверения на право голосования участковая избирательная комиссия в день голосования включает избирателя в дополнительный список избирателей на избирательном участке по месту его пребывания.

В случае, если избирателю не ранее чем за семь

дней до выборов Президента Республики Казахстан, депутатов Мажилиса Парламента и маслихатов либо не позднее чем за три дня до выборов членов органов местного самоуправления, стало известно о том, что он не будет иметь возможности прибыть в день выборов в помещение для голосования, он вправе заранее получить в участковой избирательной комиссии бюллетень для голосования. При получении бюллетеня избиратель расписывается в списке избирателей. Избиратель после заполнения бюллетеня вкладывает его в конверт, который заклеивается и скрепляется печатью или заверяется подписями членов избирательной комиссии и передает его комиссии. Запечатанный конверт должен храниться в участковой избирательной комиссии до дня голосования и в день голосования должен быть опущен в урну для голосования председателем комиссии в присутствии других ее членов перед началом общего голосования. При этом проверяется целостность конверта, наличие печати или подписей, а также соответствие количества конвертов отметкам в списке избирателей.

Гарантии деятельности кандидатов в ходе избирательной кампании

Кандидаты в Президенты Республики Казахстан, депутаты Парламента, маслихаты со дня их регистрации и до опубликования итогов выборов могут освобождаются от работы, военной службы и военных сборов с возмещением расходов на этот период в размере средней заработной платы из средств республиканского бюджета, выделенных на проведение выборов. Время участия кандидата в выборах засчитывается в трудовой стаж по той специальности, по которой он работал до дня регистрации.

Кандидаты в Президенты Республики Казахстан, депутаты Парламента, маслихаты, члены органов местного самоуправления со дня их регистрации и до опубликования итогов выборов не могут быть уволены с работы, переведены на другую работу или должность без

их согласия, а также направлены в командировку или призваны на военные сборы.

Кандидаты в Президенты Республики Казахстан, депутаты Парламента со дня их регистрации и до опубликования итогов выборов не могут быть арестованы, подвергнуты приводу, мерам административного взыскания, налагаемым в судебном порядке, привлечены к уголовной ответственности, а также задержаны без согласия, соответственно, Центральной избирательной комиссии, соответствующей территориальной или окружной избирательной комиссии, кроме случаев задержания непосредственно на месте преступления и совершения тяжкого преступления.

Защита прав избирателей

Лица, путем насилия, обмана, угроз, подкупа или иным способом препятствующие свободному осуществлению гражданином Республики своего избирательного права, права вести предвыборную агитацию, распространяющие заведомо ложные сведения о кандидатах либо совершающие иные действия, порочащие их честь и достоинство, а также лица, проводящие агитацию в день выборов и предшествующий ему день, вмешивающиеся в работу избирательных комиссий и препятствующие голосованию, исполнению обязанностей, связанных с регистрацией кандидата, подсчетом голосов и определением итогов выборов, препятствующие законной деятельности доверенных лиц кандидатов, представителей и наблюдателей на выборах, несут установленную законом ответственность.

Суды и органы прокуратуры обязаны принимать заявления членов избирательных комиссий, граждан, представителей зарегистрированных в установленном законом порядке общественных объединений, касающиеся вопросов проведения голосования, в том числе о нарушениях законодательства о выборах, поступившие в период подготовки и проведения выборов, и рассматривать их в пятидневный срок, а поступившие накануне и в день голосования — немедленно.

В целях защиты своих прав и законных интересов, а также защиты законных интересов других физических и юридических лиц, общества или государства граждане вправе обращаться в органы и к их должностным лицам.

Обращения граждан рассматриваются и по ним принимаются решения в срок до 1 месяца со дня поступления в органы, а не требующие дополнительного изучения и проверки — не позднее 15 дней. В тех случаях, когда необходимо проведение дополнительной проверки, сроки могут быть продлены руководителем соответствующего органа, но не более чем на 1 месяц, о чем сообщается заявителю.

Обращения граждан на действия государственных органов и организаций, не имеющих своих вышестоящих органов, разрешаются в судебном порядке.

В памятке использованы положения статей Конституции Республики Казахстан, Всеобщей декларации прав человека, Указа Президента Республики Казахстан, имеющего силу конституционного закона, «О выборах в Республике Казахстан», Указа Президента Республики Казахстан, имеющего силу закона, «О порядке рассмотрения обращений граждан» и постановлений Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан.

Title: Guide to Voters on Elections in the R. of Kazakhstan

Author(s): _____

Place of Pub.: Almaty

Publisher: Zheti Zharghi

Year: 1998 Language: Kazakh/Russian

Country/Topics: Kazakhstan

Description: Guide to voters on structure/function of electoral system, voters' rights + responsibilities, rules + procedures for elections, instructions on how to fill out a ballot, etc...

ID #: _____

Country Kazakhstan

Year 1998 Language Kazakh/Russian

Copyright(~~IPS~~/~~Other~~) Other Intended Audience(Adult/YA)

Election type _____

Material type Brochure

Notes Provides information on electoral rights, electoral procedures (financing, campaigning)